

- непродуманість у розташуванні окремих його частин;
- відсутність зв'язку між частинами.

Прийом проблемної ситуації використовується тоді, коли промова починається з постановки певної проблеми, а потім розкриваються шляхи її розв'язання. Наприклад: *“Що важливіше для майбутнього вчителя – теоретична чи практична підготовка?”*, *“Найвище щастя і радість людське – спілкування з людьми: так це чи ні?”*, *“Чим пояснити низький рівень культури спілкування сучасних школярів?”*.

На основі сформульованого в педагогіці поняття “професійна майстерність вчителя” доведено, що його провідними компонентами є: культура мовлення, культура мови, які співвідносяться між собою так само, як мова і мовлення, тобто, як загальне і конкретне. Особистої мотивації набуває і такий критерій комунікативної компетенції, як правильність мовлення, тобто додержання мовцем фонетичних, лексичних, морфологічних, синтаксичних, соціолінгвістичних та інших норм української мови.

Висновки... Таким чином, означені підходи до мовленнєвої підготовки вчителя дозволяють забезпечити цілеспрямовану співпрацю викладача і студента, враховувати індивідуальні здібності, створювати сприятливі умови для подальшого їх розвитку, самопізнання і самовдосконалення.

Проблема, розглянута у статті, звичайно, не вичерпує всіх аспектів мовленнєвої підготовки студентів. Перспективи її дослідження вбачаємо у поглибленні й розробці цілісної системи розвитку особистості через включення її у різноаспектні види мовленнєвої діяльності, у подальшому пошуку і конкретизації критеріїв, методів і методик їх дослідження, вивченні особливостей впливу різних мовленнєвих проявів на якість професійної діяльності вчителя, виявленні творчих форм навчання мовлення та їх оцінки.

Література

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої школи : курс лекцій: модульне навчання / А. М. Алексюк. – К. : КДУ, 1993. – 220 с.
2. Жорник О.П. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності / О.П. Жорник // Рідна мова. – 2000. – № 1. – С. 27.
3. Попова О. Ділова гра у роботі над мовленнєвою культурою студентів / О.Попова // УМЛШ. – 2005. – №4.– С.50-52.
4. Семенов О.М. Українська мова у старшій школі: діалог особистостей / О. Семенов // Українська мова і література в школі, 2012. – № 1. – С.5-8.
5. Шарко В. Д. Сучасний урок: технологічний аспект : [посібн. для вчит. та студ.] / В.Д Шарко. – К. : СПД Богданова А. М., 2007. – 220 с.

Анотація

У статті розглядаються теоретичні та практичні засади формування професійного мовлення студентів-філологів. Наголошується, що навчання в контексті професійної підготовки майбутніх словесників виявляється у різних формах ділової гри, у комунікативній спрямованості занять, у створенні проблемних ситуацій.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические и практические основы формирования профессиональной речи студентов-филологов. Подчеркивается мысль о том, что обучение в контексте профессиональной подготовки будущих словесников проявляется в разных формах деловой игры, в коммуникативной направленности занятий, в образовании проблемных ситуаций.

Summary

The article deals with the problem of students' professional language formation. It is stressed that the instruction in the context of professional training of future linguists is being displayed in different forms of professional game, in communicative purposefulness of studies, in formation of problematical situations.

Ключові слова: мовленнєві уміння, учитель-словесник, інтерактивні форми роботи, ділова гра, комунікативна спрямованість занять, проблемна ситуація.

Ключевые слова: речевые умения, учитель-филолог, интерактивные формы работы, деловая игра, коммуникативная направленность занятий, проблемная ситуация.

Key words: speech skill, language teacher, interactive forms of work, business game, communicative orientation of lesson, problem situation.

Подано до редакції 12.10.13.

УДК 378.6.147:656.61.+159.944.4

© 2013

Кострубська Т.В.

КЛАСИФІКАЦІЙНІ МОДЕЛІ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУДНОВОДІІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах оновлення судноплавної парадигми, збагачення особистісних аспектів підготовки сучасного мореплавця виникає проблема пошуку шляхів та засобів професійного зростання майбутніх фахівців-судноплавців у процесі кваліфікованої підготовки.

Одним із напрямів роботи в галузі вдосконалення фахової підготовки судноводіїв та подальшої ефективної практики є проблема використання копінг-стратегій для подолання труднощів, які безумовно виникають під час

роботи в морі. Сутність поведінки подолання полягає у вмінні та спроможності запобігти негативного втручання, або зменшити ступінь шкідливого впливу на особистість та відповідно ефективну організацію роботи на судні в умовах, які є стресовими або наближені до тих, що спричиняють стресові ситуації.

Зважаючи на цю проблему, слід підкреслити, що саме використання копіngu у стресових ситуаціях дозволяє підійти до вирішення труднощів шляхом засобів, які є адекватними відповідно до особливостей особистості та шляхом свідомих стратегічних дій. Важливим завданням у цьому напрямі є вибір найбільш ефективної класифікаційної схеми копінг-стратегій щодо подальшого застосування в практичній діяльності для вдосконалення професійного рівня судноводіїв та покращення умов праці на судні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Існуюча джерельна база з проблеми класифікацій копінг-стратегій представлена різноманітними підходами, серед яких виділяються класифікації копінг-стратегій наступних іноземних авторів: Р.С. Лазаруса та С. Фолькмана, які представили свій когнітивно-поведінковий підхід; Е. Хейма; Е. Копліка; Е. Фрайденберга; П. Віталіано та ін. Аналіз літератури щодо питання класифікацій копінг-стратегій був проведений також вітчизняними авторами: С.К. Нартовою-Бочавер; І.М. Нікольською; Р.М. Грановською.

Формулювання цілей статті... Мета даної статті полягала у виборі найбільш вдалої класифікації копінг-стратегій серед представлених в психолого-педагогічній літературі щодо подальшого використання у професійній діяльності судноводіїв для подолання негативного впливу труднощів, з якими стикаються мореплавці під час роботи на судні.

Виклад основного матеріалу дослідження... Створення класифікаційних схем копінг-стратегій спиралося передусім на використання різноманітних наукових підходів щодо трактування та розуміння термінів «копінг» та «копінг-стратегія».

У сучасній науково-педагогічній літературі не існує загальноприйнятої класифікації типів копіngu. Дослідники представляють різноманітні моделі класифікацій копінг-поведінки та копінг-стратегій, які базуються на двох модусах психологічного подолання, які були запропоновані Р.С. Лазарусом та С. Фолькманом. Зазначені модуси спрямовані на вирішення проблеми, а також на зміну особистісного погляду у відношенні ситуації.

Представники першої класифікаційної схеми Р.С. Лазарус та С. Фолькман запропонували когнітивно-поведінковий підхід в розмежуванні копінг-стратегій. Р.С. Лазарус відводить головну роль в регулюванні результатів поведінки психічним факторам. Він вважає, що здатність подолати стрес у більшості випадків є важливішою за природу виникнення та масштаби стресу, а також частоту його впливу[5].

Нові класифікації копінг-стратегій, які формувалися у напрямку класифікації Р. Лазаруса та С. Фолькмана, були відзначені характерним дихотичним розподілом копінг-стратегій за принципом «робота з проблемою»/ «відношення до проблеми». Отже, загалом, класифікація копінг-стратегій базується на різниці між активними зусиллями, які сфокусовані на проблемі та спрямовані на подолання зовнішньої вимоги проблеми, та більш інтроспективними, завдання яких переформулювати або когнітивно переоцінити проблему з метою покращити її відповідність зовнішнім вимогам.

Деякі науковці вважають, що в основі класифікації копінг-стратегій можуть бути закладені типи процесів, тобто копінг-стратегії відрізняються в залежності від емоційних, поведінкових, або когнітивних процесів. Таким чином, І.М. Нікольська та Р.М. Грановська розподіляють копінг-стратегії на три великі групи в залежності від того, на яких рівнях вони відбуваються: поведінка, емоційне опрацювання пригніченого та пізнання [2].

Значний внесок у вивчення копінг-поведінки зробив Е. Хейм. Він виокремлює три основні групи допінгів з урахуванням ступеня адаптивних можливостей: адаптивні, відносно адаптивні, неадаптивні. Ці групи визначають ступінь адаптації до стресу та травмуючим обставинам, від чого залежить ефективність подолання складної ситуації. Е. Хейм вважає, що адаптивні копінг-стратегії призводять до успішного подолання труднощів, не адаптивні – до неуспішного [4].

Е. Коплік розглядав лише когнітивні копінг-стратегії, серед яких виділив стратегії пошуку інформації та стратегії закритості від інформації [6].

Деякі науковці пропонують згрупувати стратегії в копінгів стилі, які передають функціональні (прямі спроби подолати проблему за допомогою інших або без них) та дисфункційні (спроби використання непродуктивних стратегій) аспекти копіngu. Термін «запобігальний копінг» використовують в літературі для позначення дисфункційних стилів. В літературі дисфункційні копінг-стили називають «запобігальним копінгом».

Е. Фрайденберг розробив класифікацію копінг-стратегій, в якій вісімнадцять стратегій згруповані в три категорії: звернення до інших (звернення до інших за підтримкою), непродуктивний копінг (стратегії запобігання, які пов'язані з нездатністю подолати ситуацію) та продуктивний копінг (опрацювання проблеми з оптимізмом та соціальною підтримкою з боку інших). Він виокремлює категорію «звернення до інших» серед «ефективного» та «неефективного» копіngu [3]. Отже, ми можемо спостерігати, що науковці не розцінюють «соціальну активність» в якості продуктивного або непродуктивного копіngu.

С.К. Нартова-Бочавер пропонує у якості можливих ознак майбутньої системної класифікації видів психологічного подолання наступні: орієнтування на проблему або на саму особистість; область психічного, де відбувається процес подолання (зовнішня діяльність, уявлення та почуття); ефективність (чи є бажаний результат щодо вирішення проблеми); тимчасова тривалість здобутого ефекту (чи вирішується ситуація радикально, або потребує повернення до неї); ситуації, які провокують копінг (кризові або повсякденні) [1].

Після вивчення існуючих класифікацій копінг-стратегій у вітчизняній та іноземній літературі ми зупинилися на класифікації, яка була запропонована Р. Лазарусом та С. Фолькманом. Вони виділяють вісім видів копінг-стратегій, надають детальну характеристику копінг-стратегіям та рекомендації щодо їх вживання у певній життєвій ситуації. Ми вважаємо обрану класифікацію найбільш вдалою серед представлених іншими науковцями, тому що вбачаємо теоретичну та практичну цінність визначених копінг-стратегій для покращення складних життєвих ситуацій у професійній діяльності судноводіїв, а також для уникнення подібних складнощів протягом практичної реалізації здобутих знань і навичок в морі. Усі копінг-стратегії, які представлені у зазначеній класифікації, відповідають особливостям професійної діяльності майбутніх судноводіїв, які можуть стикатися з ситуаціями поганих погодних умов, проблемами нападів піратів, складнощами перебування у замкнутому просторі серед невеликої кількості людей, тобто мати обмежене коло спілкування. Запропонована класифікація відповідає особливим умовам в роботі судноводіїв.

Важливим є те, що коло використання класифікації Р. Лазаруса та С. Фолькмана може бути досить широким, починаючи із побутових проблемних ситуацій, суспільних проблем, а також виробничих непорозумінь, які призводять до виникнення стресових ситуацій у житті людини.

Нижче ми пропонуємо детально ознайомитися із класифікацією Р. Лазаруса та С. Фолькмана.

Копінг-стратегія «конфронтація» – жорстке протистояння між людиною та ситуацією, яка склалася. Копінг-стратегія «конфронтація» використовується людиною як агресивна відповідь певним життєвим ситуаціям. В рамках копінг-стратегії конфронтації людина сприймає ситуацію вороже і відповідає адекватно її ворожечі. Копінг-стратегія «конфронтація» має свої переваги та недоліки. Використання копінг-стратегії «конфронтації» допускається у випадку наявності певної загрози, яка одразу після нейтралізації припинить свій шкідливий вплив. У такому випадку енергія протистояння спрямована чітко і адресно, що забезпечує максимум ефекту. Копінг-стратегія «конфронтація» має два недоліки. Перший недолік – посилювання проблеми у випадку, коли загроза є помилковою. Другий недолік копінг-стратегії «конфронтація» – часта необхідність йти на угоду із совістю та порушувати закон.

Копінг-стратегія «самоконтроль» – пригнічення емоційних почуттів людиною, прагнення регулювати свої почуття та дії. Копінг-стратегія «самоконтроль» застосовується для того, щоб перейти до розумних дій. Дану копінг-стратегію використовують за надзвичайних обставин та форс-мажорних ситуацій, таких як стихійні лиха, техногенні катастрофи та напади терористів (за таких умов більше шансів на виживання має людина з тверезими думками та ясною головою), а також у суперечках за умови рівності сторін. Копінг-стратегія «самоконтроль» крім очевидних плюсів має також і мінуси – для того, щоб подолати супротивника, який блефує, копінг-стратегія самоконтроль не підійде. У такому випадку супротивника слід налякати демонстрацією сили, а подолання гніву піде не на користь, а навпаки: «супротивник» може перейти у наступ, якщо сприйматиме таку поведінку як слабкість суперника. Крім того, надмірне «зарегулювання» своїх емоцій призводить до виникнення перенапруги та провокує психосоматичні захворювання.

Копінг-стратегія «пошук підтримки» – прагнення людини звернутися по допомогу до рідних та однодумців. Копінг-стратегія «пошук підтримки» використовується, коли людина втрачає рідних, має особисте горе, або нещастя, оскільки не кожна людина здатна перебувати наодинці з власним горем. Копінг-стратегія «пошук підтримки» дозволяє позбавитися від самоти у важкий період. Недоліком копінг-стратегії «пошук підтримки» є те, що використання цієї стратегії повинно виправдовуватися. Невиправдане використання може створити негативне уявлення про людину, яка зловживає цією стратегією. Якщо людина постійно прибігає до використання даної копінг-стратегії та не може самостійно переносити напругу – це свідчить про нездатність вирішувати проблеми та про певну інфантильність.

Копінг-стратегія «втеча» – відхід від проблеми. Відповідальність за проступки в рамках цієї копінг-стратегії перекладається на чужі плечі. Як правило, така стратегія не приносить позитивних результатів.

Копінг-стратегія «планування» – розробка певного плану виходу із складної ситуації та чітке дотримання цього плану. Дана копінг-стратегія використовується за наявності несприятливого прогнозу, а також за умов наближення небезпеки. Недоліком копінг-стратегії «планування» є використання даної стратегії у випадках, коли загрозу неможливо зіставити з можливостями ліквідувати її. Найбільш ефективна копінг-стратегія в цьому випадку – копінг-стратегія «втеча».

Копінг-стратегія «позитивна переоцінка» – намагання бачити у кожній ситуації свої плюси, позитивні сторони. Кожну подію, навіть негативну, можна переоцінити у позитивну, побачити певний сенс та позитивну сторону. Якщо негативний момент пов'язаний із фізичним, або матеріальним розвитком, можна перемістити

акцент на духовний розвиток людини. Копінг-стратегія «позитивна переоцінка» використовується там, де від людини залежить мало. Копінг-стратегія «позитивна переоцінка» неефективна, якщо втратити концентрацію в потрібний момент. Якщо до наближення безпеки сконцентрувати увагу не на засобах її мінімізації, а на можливості гідно сприйняти удар долі, то від удара можна і не одужати.

Копінг-стратегія «прийняття відповідальності» – прийняття своїх помилок як даність. Це стратегія сильних та зрілих людей, які здатні визнати свої власні помилки та проаналізувати їх з метою не допустити повторення. Безпека даної стратегії в одному: надзвичайно відповідальні люди можуть занадто далеко зайти цим шляхом та вважати себе відповідальними за все у той час, коли багато в світі явищ не підкорюються людині: стихійні лиха, хвороби близьких – усі ці явища за межами нашого контролю. Таким чином, нести відповідальність за будь-які події, які відбуваються в нашому житті, – це прямий шлях до неврозів. Отже, недоліком копінг-стратегії «прийняття відповідальності» є те, що кожна людина не завжди має силу та сміливість і можливість взяти на себе велику відповідальність.

Копінг-стратегія «відкладання відповідальності» – вирішення проблеми на відстані, прагнення уникнути ситуації, або спілкування. Іноді така поведінка свідчить про повну інфантильність людини, яка використовує такий вид поведінки. Копінг-стратегію «відкладання відповідальності» також називають стратегією дистанціювання від проблеми. Копінг-стратегія «відкладання відповідальності» застосовується, коли людина стикається з розлюченим супротивником. Недоліком використання копінг-стратегії «відкладання відповідальності» є посилення проблеми, коли необхідно швидко її вирішити, а перевагою є те, що вона дає можливість більш об'єктивно оцінити ситуацію та зробити правильний висновок.

Необхідно підкреслити, що обрана класифікація дозволяє використовувати копінг-стратегії як у повсякденному житті людини, так і на виробництві.

Висновки... Таким чином, розглянуті класифікаційні моделі копінг-стратегій дозволяють стверджувати, що для вибору найбільш вдалої класифікації копінг-стратегій серед представлених в психолого-педагогічній літературі необхідно враховувати особливості стресової ситуації, усвідомлювати цілі поведінки в даній ситуації, а також суб'єктивні відчуття особистості. Таким вимогам, на наш погляд, відповідає класифікація копінг-стратегій, створена Р. Лазарусом та С. Фолькманом, тому що вона може використовуватися для покращення складних життєвих ситуацій у професійній діяльності судоводіїв, а також для уникнення подібних складнощів протягом практичної реалізації здобутих знань і навичок в морі.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці моделі підготовки майбутніх судоводіїв до використання позитивних копінг-стратегій у професійній діяльності.

Література

1. Нартова-Бочавер С.К. «Coping Behavior» в системе понятий психологии личности /С. К.Нартова-Бочавер // Психологический журнал. – 1997. – Т.18 – № 5. – С. 20-30.
2. Никольская И.М., Грановская Р.М. Психологическая защита у детей / И.М. Никольская, Р.М. Грановская. – СПб. : Речь, 2001. – 342 с.
3. Frydenberg E. Beyond Coping. Meeting goals, visions and challenges/ E. Frydenberg. – Oxford University Press, 2002. – P.37-62.
4. Heim E. Coping und Adaptivität: Gibt es geeignetes oder ungeeignetes Coping/ E. Heim //Psychother., Psychosom., Med. Psychol. – 1988. – #1. – s.8-17.
5. Lazarus, R.S., & Folkman, S. Stress, appraisal and coping/ R.S. Lazarus, S. Folkman. – New York: Springer, 1984. – P.770-779.
6. Koplík E.K. et al. The Relationship of Mother-Child Coping Styles and Mother's Presence of Children's Response to Dental Stress/E.K. Koplík// Journal of Psychology. – 1992. – V. 126 (1). – p. 79-92.

Анотація

У статті розглядається проблема вибору найбільш вдалої класифікації копінг-стратегій серед представлених в психолого-педагогічній літературі щодо подальшого використання у професійній діяльності судоводіїв для подолання негативного впливу труднощів, з якими стикаються мореплавці під час роботи на судні.

Аннотация

В статье рассматривается проблема выбора наиболее подходящей классификации копинг-стратегий среди представленных в психолого-педагогической литературе и последующего использования в профессиональной деятельности судоводителей с целью преодоления отрицательного воздействия трудностей и нестандартных ситуаций, с которыми сталкиваются судоводители во время работы на судне.

Summary

The article focuses on the problem of coping strategy classification presented in psychological and pedagogical literature which is considered to be the most effective for further use in professional work of navigators with the aim to cope with the negative effect of difficulties which appear in the process of navigators' professional work.

Ключові слова: копінг, копінг-стратегія, стрес, класифікація, майбутній судноводій.

Ключевые слова: копинг, копинг-стратегия, стресс, классификация, будущий судоводитель.

Key words: coping, coping-strategy, stress, classification, future navigator.

Подано до редакції 12.10.13.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф.Курлянд З.Н.

УДК 37.018.46

© 2013

Коченгіна М.В.

РОЗВИВАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРОСТІР ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Прогресивні тенденції у змісті післядипломної педагогічної освіти, оновлення змісту дошкільної освіти, модернізація підходів до розвитку та виховання дошкільників зумовлюють виникнення нових орієнтирів у процесі підвищення рівня професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів. Так, серед соціально-педагогічних умов розвитку неперервної педагогічної освіти, визначених у галузевій Концепції неперервної педагогічної освіти, названо такі: "...приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційної, комунікаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників до вимог інформаційного суспільства та змін, що відбуваються у соціально-економічній, духовній та гуманітарній сфері, у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних, професійно-технічних навчальних закладах; модернізація навчальної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, що здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних та новітніх технологій навчання, а також створення нового покоління підручників, навчальних посібників і дидактичних засобів" [2].

Одним із дидактичних засобів є освітнє середовище, питання про необхідність існування та функціонування якого в будь-якому навчальному закладі ні в кого не викликає сумнів. Повноцінне предметно-ігрове середовище в дошкільному навчальному закладі допомагає дитині вивчати себе й навколишній світ, розвиває її пізнавальні, інтелектуальні та творчі здібності. Якісне навчальне середовище виступає передумовою формування компетентностей учнів загальноосвітніх навчальних закладів, умовою та засобом формування професійної компетентності у майбутніх педагогів. Студентів педагогічних вузів знайомлять з технічними та інформаційно-комунікаційними засобами навчання, сучасними навчальними посібниками, класичними виданнями та новинками методичної літератури, наочними дидактичними матеріалами, що використовуються в роботі з дітьми дошкільного віку. У сучасних публікаціях широко розглядаються аспекти створення інформаційного освітнього середовища. А яким має бути розвивальний освітній простір на курсах підвищення кваліфікації вихователів дошкільних навчальних закладів (у подальшому – вихователів ДНЗ)? Чи повинен він відрізнятися від освітнього середовища у навчальному закладі, де вихователі ДНЗ отримували педагогічну освіту?

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... В історії педагогічної думки питання впливу оточуючого середовища на розвиток особистості дитини вивчали А.Дістервег, П.Лесгафт, К.Ушинський та ін. Обґрунтування нетотожності понять "освітній простір" та "освітнє середовище" можна знайти в роботі Ш.Шендрік, на думку якої, відмінність між якими полягає в тому, що середовище – це категорія, для якої притаманна статичність, а простір є результатом конструктивної діяльності, формує та відображає елементи складної системи соціальних зв'язків закладу освіти [4].

Ми приєднуємося до точки зору Ш.Шендрік, хоча й зауважимо, що такий підхід до розуміння освітнього середовища та освітнього простору не є поширеним у фаховій літературі.

На думку А.Каташова, освітнє середовище сучасного закладу освіти – це сукупність духовно-матеріальних умов функціонування закладу освіти, що забезпечує саморозвиток вільної й активної особистості, реалізацію творчого потенціалу. Автор вважає, що освітнє середовище виступає функціональним і просторовим об'єднанням суб'єктів навчально-виховного процесу, між якими встановлюються тісні різнопланові взаємозв'язки [3].

Ідеї А.Каташова знайшли логічне продовження в творчому пошуку В.Бикова, який виокремив та схарактеризував підсистеми навчального та освітнього середовища, що перебувають у взаємозв'язку. Згідно з поглядами В.Бикова, складовими структури освітнього середовища є: психолого-педагогічна складова, система основних фондів і засобів оснащення закладу освіти, ресурсна складова, управлінська і нормативна складові. А до складу навчального середовища входять: цільова, змістовно-інформаційна, виховна та технологічна складові, система засобів навчання, навчальні приміщення, в яких відбувається навчально-виховний процес і створюються необхідні умови (психолого-педагогічні, санітарно-гігієнічні, архітектурно-естетичні тощо) [1].

Окремі аспекти створення освітнього середовища у вищих навчальних закладах також розглядали О.Хаустова (вивчала особливості створення духовно збагаченого освітнього середовища в системі післядипломної педагогічної освіти), І.Казанжи (аналізувала специфіку створення виховуючого середовища у